

JANEZ OREŠNIK

MOJ STIK Z JEZIKI IN Z JEZIKOSLOVJEM V OBDOBJU 1947–1958

COBISS: 1.04

V mojih dijaških letih se je gimnazija delila na nižjo (ki je obsegala prvi do tretji razred) in višjo (četrti do osmi razred). Nižje razrede sem obiskoval v letih 1946–1949, in sicer na klasični gimnaziji (ki je bila umeščena v sedanji osnovni šoli Prežihovega Voranca). Nekako v drugem razredu me je že motilo, da se sošolci norčujejo iz moje izgovarjave glasu *r*. Zgodaj me je bil zdravnik pri otorinolaringološkem pregledu poučil, da je moj jezik narobe pripet na čeljust, in predlagal preprosto operacijo, a se za tak poseg nisem nikoli odločil. Pač pa sem se zaradi svojega *r*-a pričel zanimati za izrazno stran jezika in sem dolga leta posvečal pozornost vsemu, kar se je dotikalo govoril. Hkrati so me pritegovali jeziki, ki smo se jih učili v šoli: slovenščina, srbohrvaščina, ruščina in latinščina. Slovenščino je v našem razredu poučeval Lino Legiša in eno leto pisateljica Mira Mihelič. Oba sta bila usmerjena v književnost; pogosto smo morali dijaki posamič in na glas brati leposlovna besedila iz čitanke. Srbohrvaščino je poučeval starejši profesor, in sicer na način latinščine: spraševal je besede, preverjal prevod srbohrvaških stavkov v slovenščino, ukazoval »Pretvori ta stavek v trpnik« itd., nikoli pa nas ni uvajal v govorjeni jezik. Ruščino je poučeval ruski emigrant, dober pedagog. Prva pesem sploh, ki sem se je v gimnaziji naučil na pamet, je bila ruska otroška *Barabán* 'boben'. Latinščina nam ni kdove kaj koristila; v pričakovanju upokojitve profesor ni več zmožeg napornega dela s še precej otročjo mladino.

Ko je mama opazila, da me mikajo jeziki, mi je kupila nekaj predvojnih šolskih učbenikov tujih jezikov; spominjam se italijanskega in francoskega ter Šturmove francoske slovnice. (V knjigarnah so namreč stare zaloge prodajali za majhen denar.) Po teh knjigah sem sicer listal, a se nisem odločil za učenje kakega dodatnega jezika.

Vstavljam vložek o francoski slovnici profesorja romanistike Franca Šturma, namenjeni za pouk v višji gimnaziji. Šturmove slovnice je izšla leta 1929, tj. v obdobju, ki ga je zaznamoval prehod iz Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Kraljevino Jugoslavijo, in takrat so po majhnih korakih začeli

Besedilo je bilo predstavljeno 19. decembra 2016 v Lingvističnem krožku Filozofske fakultete v Ljubljani.

vsiljevati srbsčino kot edini uradni jezik. Recimo na vseh železniških postajah so na izvesku z imenom postaje dodali še enako ime, izpisano v srbski cirilici. Knjige za slovenske šole so imele naslove poglavij in podpoglavij tudi v srbsčini. Šturmov slovnica je bila spisana v francoščini (čeprav bi v učbeniku za gimnazije pričakovali slovenski razpravni jezik; vendar o razpravnem jeziku te slovnice tu ne bi duhovičil). Avtor je francoskim naslovom dodajal še slovenske, očitno pa je moral navesti celo srbske, resda v latinici. Npr. poglavje o samoglasnikih se je glasilo **Voyelles. Samoglasniki. Samoglasnici**. (Vendar avtor niti pri prevajanju francoskih zgledov v slovenščino niti pri prevajanju francoskih naslovov v srbsčino ni bil dosleden.) Dalje so nekateri francoski zgledi delali propagando za Srbijo, npr. »srbska vojska je uresničila sanje Jugoslovanov«. Konec vložka o Šturmovi slovnici.

Šolanje sem nadaljeval na Gimnaziji Poljane, ta je bila namreč mojemu stalnemu bivališču najbližja. Jezikovni predmeti so bili slovenščina, angleščina, ruščina in dve leti latinščina. Na voljo je bil izbirni pouk francoščine, ki sem se ga udeleževal, a je trajal premalo časa, da bi bilo kaj koristi. Slovenščino je eno leto poučevala Silva Trdina. Doživljal sem jo kot odlično pedagoginjo; marsikatere mu učencu, tudi meni, je posvečala pozornost, tako da sem tisto leto zaradi njenega pristopa postal samozavesten dijak z resničnim zaupanjem vase. Nekje sem staknil priročnik o govorništvu, preveden iz angleščine, ga navdušeno prebral in na pobudo profesorice z navodili o javnem govorjenju sošolce dolgočasil med nekaj urami slovenščine. Preostala leta je slovenščino poučevala Olga Sterle, ki je bila kakor Silva Trdina dobra pedagoginja, a je delovala na drug način, žal nekam brezbarvno. Obe profesorici sta namenjali največ pozornosti slovenski književnosti. Pri angleščini, kjer je tekel pouk za začetnike, je v četrtem razredu sodelovalo samo pol razreda (druga polovica je namreč ločeno imela nemščino); tisto leto smo pridobili res veliko, kajti profesorica je bila sijajna. Žal je kmalu po tem letu preminila in v petem razredu je angleščino prevzela druga profesorica, manj dobra. Ruščino je poučevala ruska emigrantka, verjetno pedagoško usposobljena že iz Rusije, kajti bila je izjemna. Ker smo bili osnove slovnice predelali že v nižji gimnaziji, nas je seznanjala s klasično rusko književnostjo; doma smo brali ruske romane in o njih med urami po rusko poročali. Do ruske književnosti smo čutili prav posebno spoštovanje. (Ko sem čez leta kaj iskal po prvi izdaji ruske akademijske slovnice, v kateri je, kot znano, večina ponazoritev iz ruskega leposlovja, sem ob zgledih užival na način, ki ga pri drugih slovnica nisem bil deležen. Tudi francoski jezikovni priročnik Grevisse vsebuje mnogo zgledov iz književnosti, a ker sem žal prebral premalo francoskega leposlovja, in sploh ne v izvorniku, mi ob Grevissovih zgledih čustva ne zaigrajo.) Latinščina na moji neklasični gimnaziji ni bila posebno pomemben predmet in je nismo usvojili veliko. Vzporedno s poukom v višji gimnaziji sem na plačljivi večerni šoli, imenovani Ljudska oz. Delavska univerza, pet let obiskoval španščino in tri leta nemščino.

Kot pravo razsvetljenje me je nekega dne preblisnilo, da je na videz netvorjena beseda *razum* sestavljena iz *raz* in *um*. Še danes pomnim, da me je preblisk o *razumu* spreletel med hojo po mestu, natančneje pred glavno pošto.

Ker sem bil v gimnazijskih letih deležen pouka nekaterih tujih jezikov, sem vedel, da je slovenščina samostojen jezik, a to je bil meni kar jezik mojih profesorjev, vse odklone od tega jezika pa sem štel za napako. Kolikor se spomnim, o narečjih ni bil govor, še manj o čem drugem neknjižnem. Izraz knjižni jezik se je rabil v vseh letnikih gimnazije, a brez kake poglobitve v ta pojem. Takratni učitelji slovenščine med svojim univerzitetnim izobraževanjem najbrž niso bili slišali prav veliko o knjižnem jeziku, poudarek je bil na historični slovnici, na zgodovini jezika in na književnosti. Prav gotovo so bili seznanjeni z narečjeslovjem, a je bilo najbrž razumljeno izključno kot del historične slovnice. Ko sem se v starosti nekako 15 let srečal s knjižico Antona Bajca o rasti slovenskega knjižnega jezika, se mi je odprl nov svet. Knjižico sem predelal od platnice do platnice in sem si glavne podatke vtisnil v spomin. (Zato sem se odtlej pri pouku slovenščine petelinil iz izjavami kot »*jamstvo* je izposojena beseda, domače je *poroštvo*«, kar je na prof. Sterletovo naredilo nekaj vtisa.) Zlagoma sem tudi spoznal, da za nekatere prevzetke sploh ni domače ustreznice, npr. za besedo *skromen* (ki je bila v 19. stoletju prevzeta iz zahodnoslovanskih jezikov). Doumel sem, da knjižni jezik ni dan od Boga, temveč da so ga bili oblikovali stoletja. Za Bajčevo stališče sem sodil, da je o knjižnem jeziku zadnja beseda. Ko sem pozneje kot asistent na Filozofski fakulteti poizvedel pri Bredi Pogorelec, ali mi lahko ponudi kakšno honorarno delo, je predlagala, da bi obdeloval razločke med navideznima sopomenkama, npr. *natančen* nasproti *točen*. Odvrnil sem, da vem samo, da je *natančen* domača beseda, *točen* pa prevzeta, in da ne bi znal določati razločka med njima (kaj šele med *enak* in *isti*, *cel* in *ves*). Pogovor z Bredo se je tukaj končal. Breda je takrat vedela, jaz pa sem šele precej pozneje razumel, da prevzete besede jezik, zlasti knjižni jezik, bogatijo, da jih torej načeloma ni treba preganjati, temveč izkoristiti za ustvarjanje novih pomenskih tančin. *Poroštvo* in *jamstvo* se v pravu rabita vsako na svojem področju in ne vidim več, kako bi shajali brez tega para.

Leta 1950, torej v petnajstem letu mojega življenja, mi je sošolec iz vzporednega razreda zaupal, da deluje v Zagrebu ameriška knjižnica (in sicer pri generalnem konzulatu ZDA) in da izposoja knjige tudi po pošti, le da si je treba najprej priskrbeti za neko področje popis publikacij, ki so v knjižnici na voljo, in potem naročati zaželenene enote. Res sem pisal tja po knjige o jezikih in kmalu prejel tipkopolis z naslovom *Linguistics*, urejen po abecedi avtorjev. (Da *linguistics* pomeni 'jezikoslovje', ne jezikov, sem dojel šele pozneje.) Naročil sem prvo delo na spisku in poslali so mi obširno poročilo, kako so med drugo svetovno vojno po kratkem postopku vcepljali ameriškim vojakom jezike, ki so se govorili na ozemljih pod ameriško zasedbo. Precej podrobnosti je bilo o povsem praktičnih prijemih, na katere so se naslanjali učitelji teh jezikov. Prvič sem bral, da se v ustni francoščini ženski spol pridevnikov ne tvori nujno iz moškega spola

(in torej z dodajanjem različnih soglasniških končnic), temveč da je za tujce lažji obratni postopek, namreč da se ženskemu spolu odpadne končni soglasnik, kateri koli že je; npr. iz *blanche* 'bela' se dobi po tej poti *blanc* 'bel'. Tako sem mimogrede spoznal, da obstaja veda o poučevanju, to je seveda didaktika in širše pedagogika. Ker sem si bil v tistih letih že nabral nekaj izkušenj z inštruiranjem šolskih predmetov, sem takoj uvidel pomembnost didaktike in se v poročilo res poglobil; odtlej sem vse življenje posvečal pozornost didaktičnim oz. pedagoškimi vidikom poučevanja. Ko sem knjigo vrnil v Zagreb (poština nazaj je bila v tej zvezi moj edini strošek!), sem si zaželel prvo enoto seznama pod B, to pa je bila *incredibile dictu* Bloomfieldova knjiga z naslovom *Language* 'jezik' (Bloomfield 1933). Ko je pošiljka prispela, nisem niti slutil, da držim v rokah tedaj najpomembnejšo predstavitev ameriškega jezikoslovja. Vendar mi je bilo dano, da sem po nekaj urah skrbnega branja doumel, da me Bloomfield uvaja v nekaj popolnoma novega, to novo pa je veda po imenu jezikoslovje. Sprva resda nisem razumel vsega, saj mi je bilo izrazje preveč tuje, vendar sem na srečo vztrajal. Knjigo je bilo treba sicer vrniti v Zagreb, a izposodil sem si jo ponovno, morda večkrat, in jo študiral. V poznejših, malo boljših časih sem si kupil svoj izvod in zanj mi je oče priskrbel zaščitni karton, v katerem hranim dragoceni vademekum še zdaj. Pri Bloomfieldu me je, ne vem, zakaj, najbolj pritegnilo poglavje o indoevropskih jezikih in o njihovem razvoju iz indoevropskega prajezika. Prof. Sterletova mi je povedala, da je študij o tem na voljo na Filozofski fakulteti, in takrat sem se odločil ter oznanil mestu in svetu, da se bom po gimnaziji vpisal na ta študij.

Leta 1950 je bilo ljudi, ki so živeli v skromnih razmerah, veliko, tudi naša družina, in država je bila za marsikoga in za marsikaj neprepustno zaprta. Vendar sem leta 1950 z lahkoto dostopal do pomembnih publikacij ameriškega jezikoslovja. Tudi sošolec, ki me je bil opozoril na ameriško knjižnico, si je od tam izposojal knjige, verjetno s področja naravoslovja; poklicno pot je namreč zaključil kot redni profesor na Fakulteti za farmacijo. Ameriška knjižnica v Zagrebu je tako že kmalu po drugi svetovni vojni igrala res pomembno izobraževalno in povezovalno vlogo. Kolikor vem, deluje še vedno.

Okoli leta 1955 so se po obisku sovjetskega voditelja Hruščova v Jugoslaviji takoj izboljšali meddržavni odnosi s Sovjetsko zvezo in stekel je promet s tiskom. Prek založbe Meždunarodnaja kniga so se dale naročati tudi jezikoslovne publikacije, in celo po nizki ceni. Nekateri so si ustvarili knjižnico iz vsega, kar se je tiskalo v Sovjetski zvezi, a zdaj ni več toliko ljudi, ki bi brali rusko, in žal ta knjižna bera, dobra in manj dobra, konča med odpadnim papirjem. Nekateri so se nad rusko strokovno literaturo zmrdovali, toda v resnici je po tej poti postalo širše znanih kar precej majhnih jezikov Sovjetske zveze. V spominu sem ohranil ruski opis sodobnega indoevropskega (določneje iranskega) jazguljamskega jezika; opis je izšel leta 1966. Kot berem na Googlu, je jazguljamskih govorcev okoli 4000, delo iz leta 1966 pa je še vedno tudi na Zahodu priznani temeljni vir o jazguljamskem jeziku.

Vložek, ki se navezuje na razmišljanja o jazguljamskem jeziku. Osredinimo se na osebek neprehodnega stavka, na osebek prehodnega stavka in na predmet prehodnega stavka. Te enote so po jezikih kodirane bodisi enako (npr. v angleščini razen pri nekaterih zaimkih) bodisi sta dve enoti kodirani enako, preostala pa drugače (npr. v slovenščini, kjer sta oba osebka v imenovalniku, predmet pa v tožilniku). Znani so samo trije ali štirje jeziki, ki oblikovno ločijo vse tri našteje enote. Sem spada ajnujščina, manjšinski jezik na Japonskem, ki je zaradi omenjene izjemnosti še bolj poseben jezik kot japonsščina. (Želim si, da bi se vsak prihodnji japonski cesar naučil govoriti ajnujsko in bi s svojo velikansko avtoriteto ajnujščino obvaroval pred stapljanjem z uradnim jezikom.) Ajnujščini dela družbo jazguljamščina, a slednja je unikum, saj loči našteje tri vrste osebkov samo v pretekliku. Konec vložka.

V osmem razredu je prof. Sterletova uredila, da sem lahko šel po nasvet o svojem prihodnjem študiju k njenemu znancu prof. Milanu Grošlju, klasičnemu filologu. Prvič sem vstopil v poslopje NUK-a. Profesorja sem počakal pred njegovo pisarno v najvišjem nadstropju in kar pred pisarno sva tudi opravila pogovor. Prof. Grošelj mi je navedel nekaj znanj, ki pridejo prav pri indoevropistiki, in posebej poudaril pomen grščine. Pričakoval sem, da mi bo dovolil obiskovati pouk grščine na oddelku za klasično filologijo, a je svetoval, naj si poiščem zasebnega učitelja.

Vložek. Še iz časov pred mojim vpisom na Filozofsko fakulteto je izvirala napetost med profesorjem primerjalnega jezikoslovja Karlom Oštirjem, prof. Milanom Grošljem in mladim indoevropistom Bojanom Čopom. (Nisem doživel, da bi mi kdo od vpletenih vsaj bežno omenil to napetost. Iz nje je izvirala tudi zadržanost prof. Grošlja med pogovorom z menoj.) Napetost je bila res huda. Na primer, Bojana Čopa je Oštir odklanjal, po krivici odklanjal do te mere, da ni hotel sprejeti v obravnavo niti njegovega doktorata. Bojan Čop je doktoriral šele po upokojitvi Karla Oštirja in postal njegov naslednik, pozneje tudi član SAZU. S prof. Grošljem sem se zbližal šele v zadnjih letih njegovega življenja. Kar nekajkrat sem ga obiskal na domu in pogovarjala sva se o jezikoslovnih temah po njegovi izbiri. Sam sem bil najbolj podprt z znanjem o germanskih jezikih in sem občudoval vednost prof. Grošlja na tem področju. Konec vložka.

Od znanja, ki ga v gimnaziji nisem bil deležen, sem pozneje najbolj pogrešal osnove matematične logike. Dokler se s to snovjo nisem vsaj malo seznanil, sem nekatere novejšje jezikoslovne publikacije komaj razumel. Koristila so mi predavanja prof. Nika Prijatelja in njegove poljudno strokovne knjižice.

Jeseni 1954 sem se vpisal na Filozofsko fakulteto. Vpisovala nas je starejša uradnica. Presenetila me je s podatkom, da moram poleg indoevropskega primerjalnega jezikoslovja vpisati še drugo študijsko smer, in sicer pod B, kot se je takrat reklo. Česa takega nisem bil niti slutil in se nisem takoj znašel. Ker je bila za menoj dolga vrsta čakajočih, je uradnica prekinila moj nekam dolg molk z odločitvijo, da me bo pod B vpisala na anglistiko. In pri tem je ostalo.

Na anglistiki sem se znašel med zelo številnimi študenti (pretežno dekleti) in precej manj številnimi učitelji. Pouk je potekal v angleščini, le ostareli profesor Jakob Kelemina, tik pred upokojitvijo, je angleško historično slovnico predaval slovensko. (Ko sem mnogo pozneje sam prevzel angleško historično slovnico, sem obdržal slovenski metajezik in bil v tem na oddelku ves čas bela vrana; ko sem še pozneje nekaj let predaval teorijo prevajanja, sem prav tako vztrajal pri materinščini. Za slovenščino se nisem odločal iz načelnih razlogov, temveč sem svojo praktično angleščino ocenjeval – in jo še vedno ocenjujem – kot neprimerno za rabo v predavalnici.)

Vstavljam vložek o prof. Jakobu Kelemini. Med drugo svetovno vojno je preživel nekaj časa na ženinem posestvu v Kostanjevici na Krki. Po nekem bojnem dogodku so vojaki izbirali po vasi talce in so mednje uvrstili tudi prof. Kelemino. Pred odhodom na morišče so talce postrojili na glavnem trgu. Mimo se je pripeljal nemški oficir, izstopil iz avtomobila in si talce ogledal. Očitno ga je nekaj pritegnilo v drži ali videzu prof. Kelemine. Stopil je k njemu in ga vprašal, kdo ali kaj je, in Kelemina je odgovoril, da je univerzitetni profesor nemščine. Nato mu je oficir ukazal, naj gre domov. Kolikor se spomnim, mi je o tem travmatičnem dogodku pripovedoval asistent prof. Kelemine dr. Janez Stanonik. Konec vložka.

Literarni del pouka mi ni dišal. O angleški književnosti nikoli nisem vedel veliko, še manj o ameriški. Nekaj malega sem odnesel o Shakespearju, ker je lektor Britanskega sveta med svojimi urami prirejal glasno branje iz Shakespearjevih iger, in sem tudi jaz bil kdaj pa kdaj na vrsti za podajanje katere izmed vlog. Pri diplomskem izpitu pod B mi je izpraševalec književnosti, asistent Janez Stanonik, zastavil vprašanje o prvem angleškem romanopiscu Johnu Lylyju; na to vprašanje sem znal odgovoriti, ker sem bil o Lylyju bral prav na dan pred izpitom, in sicer v prostoru oddelka; to ni ušlo očesu dr. Stanonika in me je iz kolegialnosti pri izpitu vprašal prav to snov. Ko bi bilo vprašanje drugačno, najbrž ne bi zvozil. Član komisije je bil tudi indoeuropeist prof. Oštir. Njegovo vprašanje je bilo o besedi *rebro*, a mu je zadoščalo že, da sem pojasnil dolžino *p*-ja v nemški ustreznici *die Rippe*.

Pri jezikovnem pouku sem zavzeto poslušal predavanja in sodeloval pri vajah iz angleške fonetike, malo kasneje tudi predavanja in vaje o angleški skladnji. Kot vemo, jezikoslovne šole še niso posvečale pozornosti skladnji, in niti iz Bloomfielda nisem mogel dobiti vtisa, da bi bila skladnja kaj pomembnega. (Svetla izjema je bil Danec Otto Jespersen, a njegovih doneskov takrat še nisem poznal.) Praktični pouk angleščine zajema le malo oblikoslovja, zato pa toliko več skladnje. Med učenjem angleščine v gimnaziji sem bil najbrž podzavestno usvojil marsikatero skladenjsko pravilo, a teoretično sem skladnjo spoznal šele med univerzitetnim študijem; prav presenetila me je njena razvejenost in zapletenost. K sreči je bil ta del pouka sistematičen in natančen, tako da mi je anglistika prispevala dobro podlago za naprej.

Moje znanje angleščine se je utrjevalo že v gimnaziji, saj sem inštruiral tudi ta predmet, in še bolj med univerzitetnim študijem, ko sem honorarno poučeval na ljubljanskih osnovnih šolah. Takrat je bila zadnji krik mode naravna metoda, tj.

pri pouku naj bi se slišal samo tuji jezik. Metodo sem preizkusil tudi sam. Dokler sem učencem z vpadljivim kazanjem na svinčnik dopovedoval, da se angleško imenuje *pencil*, ni bilo težav. Malo se je zapletlo, ko sem moral v šolo prinašati kokošja jajca, solato in drugo, da sem po naravni metodi predstavil te besede. (Stenskih slik nismo imeli.) Še sploh pa je postalo nerodno, ko so prišli na vrsto glagoli kot *skakati* in *plesati*. Ko sem pred tablo uprizarjal ustrezne gibe, so učenci ponoreli; krohota ni bilo ne konca ne kraja. Uvidel sem, da ob naravni metodi nikakor ne morem vzdrževati reda. Naravno metodo sem opustil in se vrnil k tradicionalnemu načinu poučevanja. Še zdaj se spominjam nekaterih učencev iz tistega časa in se ob naključnih srečanjih na cesti z njimi pogovarjam. A še nobeden ni rekel lepe besede o mojem pouku, iz česar sklepam, da takrat nisem bil posebno uspešen. Poučeval pa sem tudi večerni tečaj za zdravnike in medicinske sestre v Zdravstvenem domu Vič, menda več kot deset let. Ko sem zaradi vedno obilnejših obveznosti na Filozofski fakulteti s tečajem prenehal, je prišla k meni medicinska sestra Zdravstvenega doma Vič in me prosila, da bi še nadaljeval. Iz tega sem sklepal, da sem vsaj v tem tečaju naredil kaj dobrega. Vendar se zaradi drugih dolžnosti nisem dal preprostiti.

Vzporedno z anglistiko naj bi tekel pouk iz indoevropskega primerjalnega jezikoslovja. Profesor in sploh edini učitelj na Oddelku (takrat Seminarju) za primerjalno jezikoslovje je bil od leta 1922 Karel Oštir. V letih 1954–1958 sem bil njegov edini študent, zato je odločil, da samo zame ne bo imel posebnih predavanj. To je bil hud udarec, ne najmanj zato, ker je bil Oštirjev seminar popolnoma brez strokovne literature, saj je v celoti zgorela, ko je leta 1944 padlo na streho NUK-a nemško letalo in je bilo v požaru uničeno najvišje nadstropje. V petdesetih letih je bilo nakupovanje zahodnih strokovnih publikacij šele v povojih, še celo pa na trgu ni bilo predvojnih tujih publikacij. Tako sem bil pri študiju primerjalnega jezikoslovja skoraj povsem prepuščen samemu sebi. Nekaj knjig sem si resda lahko izposodil v drugih oddelčnih knjižnicah, a vse so bile precej starega datuma. Udeleževal sem se Oštirjevih ur za študente germanskih in slovanskih jezikov. Želel jim je posredovati vpogled v tisti del indoeuropeistike, ki se je dotikal njihovega osnovnega študija. Npr. študentom angleščine in nemščine je predstavil germanski premik soglasnikov in Vernerjev zakon – za kaj več je zmanjkalo ur. Študentom slavistike je približal zakon o odprtih zlogih in nekaj podobnih stvari. Meni je vse koristilo, drugim pa je bilo odveč, saj to znanje nima nobene praktične vrednosti v poklicu. Metoda poučevanja je bila sokratična: profesor je vsakič s kredo napisal nekatere ključne jezikovne podatke, nato pa skušal s primernimi vprašanji doseči, da bi študenti sami dognali jezikovni razvoj, ki je bil ponazorjen na tabli. Študenti so bili kljub odporu do snovi izzvani k sodelovanju. Enak način sem pozneje pri angleški historični slovnici posnemal sam, a kakor Oštir študentov nisem zmozel zares pritegniti. Verjetno je bila angleška historična slovnica v mojem času na anglistiki najbolj osovraženi predmet. Ne pravim, da so bila ta predavanja brez smisla, saj

so razlagala celo tako temeljni vidik, kot je angleška pisava; a anglistom je malo mar, zakaj se piše, kot se piše. Drugi vidiki mojih izvajanj so bili študentom še bolj odvrtni.

Kot sem bil omenil, mi je prof. Grošelj posebej priporočil grščino. Zasebno me je poučeval znani latinist Silvester Kopriva. Po dvakrat na teden sva se sestajala v klasični gimnaziji (tam je bil namreč nastavljen), v knjižnici, pred rednim poukom, in v dveh letih me je tako oskrbel z osnovami, da sem nato nadaljeval brez učitelja. Silvester Kopriva mi je ostal v najlepšem spominu. Po dveh desetletjih sem grščino ponovil, tako da sem predelal neki učbenik, vaje pa mi je tovariško popravljala Erika Mihevc Gabrovec, profesorica klasične filologije na Filozofski fakulteti.

Vložek o Bojanu Čopu. Ob neki priliki sem ga prosil za nasvet; svetoval mi je Meilletovo študijo o metodologiji raziskovanja v okviru primerjalnega jezikoslovja (Meillet 1925). Drugače pa se me je Bojan Čop izogibal. Domnevam, da je v meni videl osebo, ki sedi na tistem stolu v Oštirjevi pisarni, na katerem bi po vsej pravici smel sedeti on. Pozneje, ko je bil že profesor, pa sva bila z Varjo večkrat na obisku pri njem in njegovi soprogi Metki in bila vedno prijazno sprejeta. A prof. Čop je trpel od tolikih izgovarjalnih težav, da se pravi pogovor z njim ni dal uresničiti. Da mi zaupa, se je pokazalo, ko je bil v Lingvističnem krožku na sporedu njegov zadnji nastop. Prišel je na tisti sestanek krožka in me kar tam prosil, naj namesto njega preberem njegovo predavanje. Seveda sem rad privolil. Vendar nadaljevanje ni bilo preprosto; v rokopisu namreč ni manjkalo kratic in okrajšav, zlasti za imena jezikov in za naslove znanstvenih časopisov, tudi ugrofinskih, in med branjem sem moral krajšave razvezovati, kadar sem se pač znašel pred katero. V dobro sem si štel, da mi je razvezava uspela prav v vseh primerih in brez zatikanja, četudi mi snov Čopovega predavanja ni bila blizu. Konec vložka.

Prof. Oštir mi je bil človeško naklonjen in je dosegel, da sem pri njem opravljal polovico demonstratorske službe (drugo polovico pa pri germanskih jezikih). Rad se je pogovarjal z menoj, vendar ne o strokovnih vprašanjih, temveč o vsem drugem. Kadar ljudje iz obzirnosti molčimo, on ni molčal. Ko sem se te njegove lastnosti zavedel, sem ga začel poslušati zelo pazljivo. Kot sogovornik je bil včasih neprijeten, zabavlaški in celo neokusen. Zaradi odkritosti je bil priljubljen le pri redkih, večinoma so ga odpravili kot čudaka. V vlogi njegovega polovičnega demonstratorja sem bil malo pred diplomo nekoliko udeležen, ko je leta 1958 izstopil iz SAZU. Tega dogodka mi sicer ni omenjal, mi je pa narekoval pismo predsedniku SAZU Josipu Vidmarju, da se prof. Oštir ne bo odzval vabilu predsednika, naj pride pojasnit razloge za izstop. Prof. Oštir je pismo podpisal; zdaj mora ležati v katerem izmed arhivov SAZU.

Glede indoevropetike sem se torej moral znajti sam. Oprl sem se predvsem na Brugmanna, medtem ko za anatolske jezike in za laringalno teorijo še vedel nisem. Prof. Oštir je pred prvo svetovno vojno objavil o laringalni teoriji tako opazen prispevek (Oštir 1913: 165sl.), da je citiran v Puhvelovi bibliografiji laringalne

teorije (bibliografija sega do leta 1959; Puhvel 1960: 2) in je v Lindemanovem priročniku o laringalni teoriji naveden med pionirji (Lindeman 1970: 22), a meni Oštir te ključne teorije niti omenil ni. Za hetitsščino in laringalno teorijo sem izvedel šele leta 1962, ko sem bral Apophonie (Kuryłowicz 1956). (Natančneje sem se z laringalno teorijo seznanil leta 1972, iz že omenjenega priročnika o laringalni teoriji – Lindeman 1970.) Čez leta sem na Harvardu obiskal znanega indoevropista Calverta Watkina in on je spregovoril o neki podrobnosti hetitskega jezikoslovja. Ko se je ustavil, da bi kaj dodal še jaz, sem mu priznal, da povedano slišim prvič. Odtlej sva se z Watkinsom srečevala samo v družabnem okolju.

Obžalujem, da me Oštir vsaj v pogovoru ni opozoril na ključno vlogo filologije pri raziskovanju starih jezikov. Tako sem se s filologijo ukvarjal šele v povezavi z islandščino. Islandska filologija je sicer tudi *conditio sine qua non*, a filologija starih indoevropskih jezikov je vse kaj hujšega. Pri islandščini je v ospredju predoddaja (tradiranje), pri zares starih indoevropskih jezikih pa se je treba nasloniti na filologijo v vsej njeni razvejenosti. Mnogo filoloških orehov je sicer že strtih, še več vsaj načetih, a v ocenah del iz indoevropskega primerjalnega jezikoslovja berem pogosten očitek, da je avtor zanemarljivo in to filološko zadrego svojega gradiva.

V mojem drugem ali tretjem letniku mi je prof. Oštir rekel, da se bo takoj upokojil. (Domnevam, da so profesorja izzvale tedanje čistke na Oddelku za slavistiko, kjer je imel tesne vezi s krivično upokojenim prof. Antonom Slodnjakom.) V obupu, da brez prof. Oštirja študija ne bom mogel dokončati, sem zbral pogum in zaprosil za sprejem pri dekanu Filozofske fakultete prof. Antonu Ocvirku s primerjalne književnosti. Sprejel me je, me poslušal in mi obljubil, da bo poskusil prof. Oštirja pregovoriti, naj upokojitev odloži na čas po moji diplomski; če to ne bi uspelo, mi je dekan obljubil pomoč pri nadaljevanju študija v Zagrebu. Dekan je bil do mene očetovski in uglajen. Res mu je uspelo Oštirja odvrniti od takojšnje upokojitve, a Oštir je odtlej vztrajal, naj diplomiram čim prej. Pri njem ni bil predviden noben vmesni izpit, tudi moja morebitna diplomatska naloga mu ni bila mar. Jeseni 1958 sem diplomski izpit pod A opravljal pred komisijo Oštir, arheolog (ne pravnik!) Korošec in slovenist Anton Bajec. Sestavo komisije sem prvič videl šele med izpitom. Na arheologovo vprašanje nisem odgovoril, saj se na to snov sploh nisem bil pripravil. Prof. Bajec (takrat morda še lektor Bajec) me je vprašal, kako si je izumitelj telefona Američan Alexander Bell zapisoval glasove govorjenega jezika. Tudi tega nisem vedel in sledilo je milostno vprašanje, kako se izgovarja samoglasnik *a*; na to sem znal odgovoriti. Vsega, kar me je kot zadnji izpraševal Oštir, se žal ne spomnim, a precej časa sem razpredal o etimologijah za sestavne dele hiše, npr. za besede *stena*, *zid*, *okno*, *vrata*, *streha*. Zapletlo se je, ko me je Oštir vprašal, kateri del hiše je v etimološkem sorodstvu z besedo *streha*. Ker sem molčal, je on povedal za *strop*. Nato sem znal pojasniti samoglasniški prevoj pri *streha* in *strop*, saj sem za povezavo med besedama v resnici že od prej vedel, a enote *strop* v živčni napetosti nisem zmožal priklicati. Zaradi te polomije se mi je zveza *streha* – *strop* za zmeraj vtisnila v spomin. Komisija mi je prizanesljivo

podarila devetko, *de iure* sem torej izdelal, a devetko sem pri sebi – poznavajoč Oštirjevo logiko – ovrednotil kot negativno oceno. Za prof. Oštirja sem bil pač luzer, zguba. Diplomiral sem, ker je profesor na podlagi mojega ukrepanja po pretnji z upokojitvijo uvidel, da se me brez diplome ne bo znebil. Zaradi indoeuropeistike je bil dodiplomski študij med najtežjimi obdobji mojega strokovnega življenja. Vendar sem sklenil, da bom potrpel vse, da bi ostal v jezikoslovju. S prof. Oštirjem sva se srečevala še vrsto let, a ne takoj po obdobju, ki sem ga pravkar opisal.

NAVEDENKE

Bloomfield 1933 = Leonard Bloomfield, *Language*, New York: Holt & Co, 1933.

de Saussure 1879 = Ferdinand de Saussure, *Mémoire sur le système primitif des voyelles dans les langues indo-européennes*, Leipzig: Teubner, 1879.

Kuryłowicz 1956 = Jerzy Kuryłowicz, *L'apophonie en indo-européen*, Wrocław: Zakład im. Ossolińskich, 1956 (Prace językoznawcze 9).

Lindeman 1970 = Fredrik Otto Lindeman, *Einführung in die Laryngaltheorie*, Berlin: de Gruyter, 1970.

Meillet 1925 = Antoine Meillet, *La méthode comparative en linguistique historique*, Paris: Édouard Champion, 1925.

Oštir 1913 = Karl Oštir, Das Verhältnis des indogerm. *x*-Lautes zu den semitischen Kehlkopflauten: ein Beitrag zur indogermanisch-semitischen Sprachwissenschaft, *Anthropos: internationale Zeitschrift für Völker- und Sprachenkunde* 8 (1913), 165–180. (Bibliografija je na začetku članka; urejena je po zaporedju nastajanja, na prvem mestu je de Saussure 1879.)

Puhvel 1960 = Jaan Puhvel, *Laryngeals and the Indo-European verb*, Berkeley – Los Angeles: University of California Press, 1960 (University of California publications in linguistics 21).

Sturm 1929 = F. Sturm [tako!], *Grammaire française à l'usage des classes supérieures des écoles secondaires: phonétique, morphologie, syntaxe*, Ljubljana: Tiskovna zadruga, 1929.